

FORMIDLING AF NYE LITTERÆRE TENDENSER

Dorthe Larsen · Februar 2010

Forsideillustration:
Schweppenhäuser/Thomsen
& Morten Søndergaard.
Foto: Marianne Toft.

Indhold

Indledning	3
1. Resume	4
2. Indfrielse af formål og opnåelse af resultater	5
2.1 Undersøgelse af nye litterære tendenser	5
Small press og Verbale Pupiller 2009	5
Digital litteratur på internettet	6
Andre former	9
Formidlingen til bibliotekerne	9
De nye litterære tendenser og bibliotekerne – konklusioner og anbefalinger	10
2.2 Registrering og formidling af nye litterære tendenser	11
Small press	11
Digital litteratur på internettet	12
Andre former	14
Kulturarvsaspektet	14
Registrering og formidling af nye litterære tendenser - konklusioner og anbefalinger	14
Afslutning	16
3. Samlet konsekvens af ændringer i projektperioden	16
4. Projekt-aflevering	16
5. Opfølgingsaktiviteter	17
6. Projektafslutning	17

Indledning

Folkebibliotekerne spiller en central rolle for formidlingen af litteratur, der i modsætning til de øvrige kunstformer kun har bibliotekerne som offentlige formidlingsinstitutioner.

Med dette som udgangspunkt har projektet "Formidling af nye litterære tendenser" sat fokus på og undersøgt nogle nye litterære tendenser, der i øjeblikket ikke formidles i særlig grad og slet ikke systematisk i bibliotekerne. Det drejer sig om en litteratur, der samlet kan beskrives som en helhed af nye udtryk, værkernes indhold og nye/alternative udgivelsesstrategier, og som har baggrund i et ændret medieparadigme. Projektet er en videreudvikling af "Læseheste og hundehoveder" – et udviklingsarbejde i Århus i 2007-2008.

Registrering af materialer danner traditionelt grundlag for bibliotekernes formidling af litteratur og skaber samtidig mulighed for fremfindning via bibliotekernes digitale kataloger. De ovenfor nævnte litterære tendenser mangler registrering, især fordi de ofte formidles via internettet. En undersøgelse af, i hvilket omfang de er registreret samt en vurdering af udfordringerne i forhold til de ændrede vilkår for registrering, er således det andet fokusområde for projektet.

Resultatet af undersøgelsesprojektet "Nye litterære tendenser" vil i denne rapport blive vurderet ud fra projektets formål og mål, der jf. ansøgningen til Styrelsen for Bibliotek og Medier i november 2008 var:

"at øge fokus på nye litterære tendenser i bibliotekerne ved at arbejde for, at disse i højere grad formidles og systematisk registreres, så brugerne kan gøres opmærksom på nye litterære tiltag, der findes i hybride former." Målet var ligeledes jf. samme ansøgning: "at etablere et nødvendigt vidensgrundlag om feltet: nye litterære tendenser og at anviser løsninger på formidling og fremadrettet registrering af den pågældende litteratur, der inkluderer tekniske, økonomiske og ophavsretsmæssige aspekter.

Projektet vil endvidere blive vurderet i forhold til bevillingsbeskrivelsen fra Styrelsen for Bibliotek og Medier af 29.1.2009, hvor det fremgik:

"Det anses som en god ide at få afdækket de nye litterære tendenser og blandingsformer, samt at få etableret en konkret kortlægning af registrerings- og formidlingsproblemer iht. disse", og videre: "Der skal i projektet arbejdes mod en registreringsform, som kan indgå i bibliotekernes kataloger. Der skal i den faglige rapport redegøres specifikt herfor."

Rapporten er udarbejdet i samarbejde med medlemmerne af projektgruppen: Anne Mulvad, Hovedbiblioteket i Århus og Mathias Kokholm, Litteraturen på Scenen i Århus.

1. Resume

Bibliotekerne står over for nye udfordringer i forhold til at formidle litterære tendenser i vækst, hvor der mangler registrering og søgemuligheder, og hvor formidlingen forudsætter kompetencer, der i øjeblikket ikke er til stede i bibliotekerne.

Nye litterære tendenser markerer sig i stadig stigende grad i lyset af et nyt medieparadigme og er en helhed af nye udtryk, selve indholdet og nye udgivelsesstrategier. Litteraturen omfatter small press udgivelser, digital litteratur og andre former som litterær performance, litterære hybrider i fysisk form og sms-romaner. Bogen antager nye former og bevæger sig på tværs af kunstformer samtidig med, at den traditionelle bog lever. Der foregår en bevægelse fra sidens statiske skrift til computernes dynamiske rum. Forholdet mellem forfatter, værk og læser ændrer sig og bliver i stigende grad relationelt. De nye litterære tendenser er mangfoldige, kommunikerer på nye måder og udfordrer læseren.

Small press er i vækst pga. den øgede konkurrence på bogmarkedet, og dele af den er relevant i forhold til bibliotekernes. Small press er i stort omfang registreret via Nationalbibliografien, men bibliotekerne formidler den ikke i tilstrækkelig grad pga. manglende viden og opmærksomhed.

Digital litteratur er ligesom small press i vækst, og dele af den er ligeledes relevant for folkebibliotekerne at formidle. Den digitale litteratur, inkl. den udenlandske er ikke synlig i bibliotekerne, fordi den ikke er registreret, og fordi der ikke er kilder til orientering ligesom for den trykte litteraturs vedkommende. Endvidere er den vanskelig at søge frem på internettet, men kan fremfindes her og nu, hvis man har viden, interesse og netværk på området. Dette findes kun i meget ringe omfang i bibliotekerne. Retrospektivt er den danske digitale skønlitteratur ikke tilgængelig, da der kun er adgang til Netarkivet.dk for forskere.

Der er brug for, at bibliotekerne nytænker litteraturformidlingen og udvikler relevante formidlingsstrategier, der kan rumme de nye litteraturformer, og fokus skal således øges på small press, den digitale litteratur og andre nye litteraturformer. En forudsætning for dette er viden og netværk på området, og der er endvidere behov for at inddrage ny og igangværende forskning.

2. Indfrielse af formål og opnåelse af resultater

Etablering af viden om de nye litterære tendenser har været en forudsætning for at undersøge deres registrering, og begge områder viste sig hurtigt at være både omfattende og komplekse.

2.1 Undersøgelse af nye litterære tendenser

Viden om de nye litterære tendenser er etableret via dialogmøder med litteraterne Kamilla Löfström, Marianne Ping Huang og Mathias Kokholm samt forfatteren Morten Søndergaard. Dialogmøderne er kombineret med studie af emnet i teori og praksis. Da feltet Nye litterære tendenser som nævnt er omfattende, blev det besluttet at forsøge at indkredse dem ved at knytte an til Verbale Pupiller, der er en tilbagevendende nordisk poesifestival, publikationsmesse & udstilling, og som i efteråret 2009 afholdtes i Århus Kunstbygning. Baggrunden var, at Verbale Pupiller blev vurderet til at rumme vigtige dele af projektets emne.

Small press og Verbale Pupiller 2009

Verbale Pupiller¹ afholdtes første gang i 2007 og tager afsæt i, at der er en opblomstring af litterære vækstlag i de nordiske lande, stigende interesse for litterære oplæsningsarrangementer/litterær performance i urbane miljøer, bl.a. i Århus samt en genoplussen af small press-forlag, der sidst havde en gylden periode i 1960'erne og 1970'erne.

Verbale Pupillers poesifestival præsenterede i 2009 en række både kendte og nye forfattere, der repræsenterer den aktuelle nordiske poesi-scene. Poesifestivalen gav projektet indtryk af en poesi, der bevæger og flytter sig, og som gerne inddrager andre kunstneriske udtryk, som er stærk performativ, og som både udfordrer og inddrager sit publikum. Poesifestivalen illustrerede "den levende litteratur" store potentiale, og at litteraturen kontinuerligt finder nye måder at møde sit publikum på.

Udstillingsdelen gav eksempler på bøger/bogobjekter, der ligeledes udfordrer læseren/beskueren ved at rejse spørgsmålet om, hvad litteratur er. Der blev bl.a. udstillet bøger/bogobjekter, der inddrager andre kunstformer og fungerer som installationer, og hvor forfatteren/kunstneren bevidst medtænker læseren. Dermed pustes der både nyt liv i litteraturen i almindelighed og i selve værket.

¹ Verbale Pupiller. Poesifestival, Publikationsmesse & Udstilling i Århus Kunstbygning, 22-25. oktober 2009, 2009

Så også her inddrages publikum, der ikke længere kun er modtager, men medskaber.

Publikationsmessen med deltagelse af publicister fra forlag, tidsskrifter og magasiner samt digitale platforme fra Norden tydeliggjorde, at noget nyt er undervejs. Opbruddet i forlags- og bogbranchen med bl.a. stigende konkurrence har presset udgivelser uden kommerciel interesse. Samtidig er bogen generelt presset af nye digitale muligheder og af bevægelsen fra "side" til "site". Det har skabt plads for såvel nye som gamle small-press forlag med fokus på litterær innovation. Disse udgiver bøger og værker, der manifesterer sig kunstnerisk, og hvor også kendte forfattere er repræsenteret. Publikationsmessen tydeliggjorde grøde, litterært engagement og kreativitet hos small-press publicisterne.

Mangfoldigheden af udgivelser var stor og bevægede sig fra den traditionelle bog og særlige bogværker til lyd+litteratur – fra litterære hybrider til parallelle udgivelser af tidsskrifter og magasiner i henholdsvis papir og på internettet. Publikationsmessen gav også rig mulighed for nye og anderledes møder mellem værk og læser. Af deltagende small press forlag kan nævnes: Arena, Edition After Hand, diafrag art & publishing, Forlaget* [asterisk], hurricane publishing, Jorinde & Joringel, Pist Protta, Sentura og Space Poetry.

Samlet peger projektets samarbejde med og deltagelse i Verbale Pupiller på, at et udvidet litteraturbegreb er åbenbart og tydeligt kommer til udtryk: litteraturen finder nye former; bogen eksisterer i bedste velgående ved siden af og parallelt med de andre medier; den genreoverskridende form, der har været praktiseret i så høj grad inden for kunsten, gør sig i stigende grad gældende på litteraturområdet, og forskellige former for litterære hybrider vinder frem. Endelig ændrer forholdet mellem forfatter, værk og læser sig og bliver i stigende grad relationelt, og de alternative udgivelsesstrategier er i vækst.

Digital litteratur på internettet

Når man beskæftiger sig med nye litterære tendenser er skønlitteraturen på internettet uomgængelig. Der er dog ikke noget, der indikerer, at der for øjeblikket er særligt fokus på den i bibliotekerne. Dette på trods af, at den digitale litteratur udbredes og udvikler sig med stigende hast og på trods af, at biblioteket gennem de seneste år har satset på at indgå i den digitale udvikling i øvrigt.

Viden om digital litteratur er som nævnt indsamlet via dialogmøder med litterater m.m., læsning om emnet² og søgning efter relevante sider og grænseflader

² Kristin Veel. Narrative Negotiation. Information Structures in Literary Fiction. Göttingen. 2009.
Søren Pold. Literature from page to interface. The treatments of text in Christophe Bruno's "Iterature". Electronic book review. 10.11.2007.
Bogens Verden. 2009:3. Tema: Litteratur og net
Passepartout 27. 2007. Skrifter for Kunsthistorie. Interfacekulturens Æstetik.

på nettet. Dette viste sig at være en udfordring, og viden, interesse og netværk er vigtig.

Da projektet har til opgave at undersøge den nye digitale litteratur, der ikke formidles i særlig grad i folkebibliotekerne, bl.a. fordi den ikke er registreret, omfatter undersøgelsen ikke netlydbøger og e-bøger, der er registreret i digitale kataloger eller databaser.

Nye litterære tendenser på internettet er i sagens natur omfattende og grænse-løse, men de er på den anden side også begrænsede, da såvel danske forlag som forfattere hidtil har været tilbageholdende med at udgive, publicere og skrive på nettet pga. problemer med rettigheder, kontrol og manglende indtjeningsmuligheder. På litteraturområdet er der for nuværende således ikke den samme udvikling som inden for ny musik, hvor der er udviklet gangbare forretningsmodeller, og hvor en del stilles gratis til rådighed.

Litteraturen bryder ligesom anden kunst til stadighed nye grænser og sætter nye dagsordner. Computerteknologien og internettets muligheder både igangsætter og intensiverer nye litterære former og udtryk; litteraturens indhold påvirkes; der skabes grobund for ny udforskning af litteraturens muligheder, væsen og rolle. Der foregår en bevægelse fra sidens statiske skrift til computerens dynamiske rum, og litteraturen inddrager andre kunstformer. Der opstår nye relationer og forbindelser mellem forlag, publicist, forfatter, "tekst", læser, læsning og søgning. Lysten til eksperimenter og leg med forskellige fortællersynsvinkler som i Jan Kjærstads Wergeland-trilogi og nogle af Svend Åge Madsens bøger vokser sammen med muligheden for kollektive tekster, hvor også læseren kan inddrages. De nye litterære tendenser på nettet er således mangfoldige og udfordrer i høj grad læseren. Computeren og dens brugergrænseflader/interfaces har altså mere og mere antaget æstetiske og kunstneriske former.

De litterære tendenser i forbindelse med digital litteratur ligger altså i forlængelse af den indhøstede viden i forbindelse med Verbale Pupiller. Litteraturen forandrer sig i lyset af et nyt medieparadigme. Den nye digitale litteratur vil også påvirke litteraturen i dens mere traditionelle form, der så igen vil påvirke den digitale litteratur.

I forbindelse med digital litteratur skelnes der mellem værker, der er skabt til internettet, og som således er mediespecifikke, og digital litteratur, der fungerer som formidling. I forbindelse med nye litterære tendenser kan overgangen dog også være flydende.

Den digitale skønlitteratur og i denne sammenhæng nye litterære tendenser spænder fra sider, der publicerer almindelige skønlitterære tekster til multimedielitteratur med mulighed for at integrere tekst, billede, lyd, rum, film – fra hy-

pertekst, der er samling af tekststumper, der forbindes i netværk, til litterære interfaces og litterære blogs.

Nye litterære tendenser på internettet er oftest litteratur, der ikke publiceres andre steder, men det kan dog også være litteratur, der udgives i bogform, eller en udvidelse af en bestemt bog eller lyd+litteratur.

Nedenfor er der oplyst typer af digital litteratur på internettet sammen med eksempler:

Værker skabt til nettet/litterære eksperimenter:

- <http://aisforapple.net/main.htm/>
- <http://www.enmillionhistorier.dk/>
- <http://www.afsnitp.dk/galleri/archiveszaroum/> (forfatteren Cia Rinne)
- <http://www.schwth.com/> (forfatteren Morten Søndergaard og musikgruppen Schweppenhäuser & Thomsen)
- <http://www.yhchang.com/DAKOTA.html>

Formidling af litteratur:

- <http://www.bogbidder.dk>, hvor man hver dag kan abonnere på en bogbid
- <http://epc.buffalo.edu> med udenlandsk visuel poesi
- <http://www.fyldepenne.dk/>, hvor især ukendte forfattere publicerer
- <http://www.litteratursiden.dk/>
- <http://oplysningskontoret.dk>, der har en redaktion og formidler poesi, prosa og kunst
- <http://ordtilallesider.dk/>
- <http://raptekster.dk>

Mellem værk og formidling

- <http://afsnitp.dk/> med fokus på digital visuel poesi, litteratur på tværs af kunstformer, litteratur skabt i netværk, arkiv med projekter siden 1999 m.m., som Christian Yde Frostholm og Karen Wagner står bag
- Er I der? (facebook-roman)
- <http://www.iterature.com/>, der udfordrer Google)
- <http://gjesing.org/>, der er Astrid Gjesings litteratur+billeder i det offentlige rum
- kollektivt-anonymt.dk/omprojektet.html, der er en åben skriveproces på initiativ af Mette Moestrup

Litterær performance:

- <http://www.cyf.dk/insiteout/lyrik/index.html>
- <http://www.forfatterstemmer.dk/>
- <http://www.lydpluslitteratur.dk/index.php?Festival>
- <http://writing.upenn.edu/pennsound/>
- www.youtube.com

Forfatternes egne sider:

- Christian Yde Frostholm
- Rasmus Graff

- Mette Moestrup
 - Ursula Andkjær Olsen
 - Lars Skinnebach
- Forfattere, der lægger udvalgte tekster ud og er optaget af at bruge net-
tets muligheder

Litterære blogs:

- <http://bukdahl.blogspot.com/>
- <http://www.dorphpasternak.dk/blog/> Christian Dorphs og Simon Paster-
naks blog om deres aktuelle krimiserie
- <http://madseslund.blogspot.com/> Mads Eslunds blog
- <http://www.information.dk/blog/kamilla-l%C3%B6fstr%C3%B6m/feed>
Kamilla Løfstrøms blog på Information
- <http://kornkammer.blogspot.com/> Martin Glaz Serups "Kornkammer"
De litterære blogs spiller ofte sammen Facebook

Forlag med digital litteratur:

- <http://www.borgen.dk/> Borgen lægger bogen på internettet (kun) op til
bogudgivelsen
- <http://www.forlaget-fingerprint.dk/>
- <http://forfatterskaber.systime.dk/> (kræver betaling)
- <http://www.geiger.dk/records/index.php> (lyd+litteratur)

Tidsskrifter og magasiner med litteratur

- <http://www.apparatur.dk/>
- <http://www.anblik.dk/ildfisken/>
- <http://www.nypoesi.net/?id=tidsskrift> (norsk netmagasin med ny poesi
og artikler)
- <http://www.sentura.dk/>, der er et magasin for litteratur og levende bille-
der
- <http://www.oplysningskontoret.dk/overste-kirurgiske/> fra Øverste Kirur-
giske, der også udgiver Oplysningskontoret.dk

Andre former

Der er ud over small press og digital litteratur på internettet også andre aspekter af nye litterære tendenser, og her kan afslutningsvis nævnes: print on demand (f.eks. den danske afdeling af BoD – Books on Demand), events/litterære per-
formances, bl.a. optagelser fra DR og andre institutioner m.m. samt sms-
romaner eller sms-digte. Nævnes kan endvidere nye former for hybrider som
Lene Kaaberbøls Sirene. 2009 (romanalbum med billeder og musik) og
lyd+litteratur udgivelser.

Formidlingen til bibliotekerne

Som led i projektets opgave med at formidle de nye litterære tendenser er der
ved at blive udarbejdet en publikation om emnet, der udsendes til bibliotekerne.
Projektet har endvidere i forbindelse med Verbale Pupiller formidlet de nye litte-

rære tendenser via "kuffertudstillinger" i fem af landets biblioteker, nemlig Gentofte, Herning, Kolding, Vejle og Århus. Disse udstillinger blev tilvejebragt via samarbejde med forfatteren Morten Søndergaard, billedkunstneren Lasse Krogh Møller, kritikeren Kamilla Löfström og litteraturformidleren Mathias Kokholm, Litteraturen på Scenen i Århus. Tilbagemeldingerne fra udstillingsstederne har været positive.

De nye litterære tendenser og bibliotekerne – konklusioner og anbefalinger

Forfatteren Lars Skinnebach, der for nylig modtog Montanas Litteraturpris for den eksperimenterende genresamling *Enhver betydning er også en mislyd*, greb i sin takketale fat i de mange sammenfatninger af 00'ernes litteratur i forbindelse med årsskiftet: "*Der er næste ikke nogen af dem, jeg kan genkende*" sagde Lars Skinnebach og remsede i flæng op fra det katalog af begivenheder, der ikke er blevet plads til – herunder de litterære blogfællesskaber på internettet, den fornyede interesse for 60'ernes og 70'ernes litterære eksperimenter samt det forhold, at stadig flere digtere og forfattere indgår musiske samarbejder eller selv bliver udøvende musikere. "*Det har alt sammen en kæmpe betydning, og derfor er jeg også utrolig glad for at modtage den her pris, der anerkender, at de her begivenheder har fundet sted.*"³

Lars Skinnebach's udtalelse kan måske give anledning til overvejelser også i bibliotekerne.

I forbindelse med de nye litterære tendenser kan følgende konkluderes: De nye litterære tendenser er relevante for bibliotekernes litteraturformidling, men der er behov for at foretage en selektion. De skitserede litterære tendenser ændrer vilkårene for bibliotekernes litteraturformidling på flere måder: En stadig større del af litteraturen formidles ikke eller kan ikke som hidtil fremfindes via kataloger. Viden om litteraturen via lektøruddtalelser, anmeldelser og selve bogen er ikke mulig som hidtil. Litteraturen på internettet kan nås af brugerne uden bibliotekernes formidling.

Der er altså brug for, at bibliotekerne forholder sig til de nye litterære tendenser og afklarer, hvordan og i hvilket omfang de nye litterære tendenser skal formidles i bibliotekerne; endvidere hvordan problemerne med den manglende viden og den manglende registrering kan gribes an.

For overhovedet at kunne besvare disse spørgsmål er det nødvendigt at undersøge, om og i hvilket omfang de nye litterære tendenser er registreret, og hvilke mulige løsninger der er i forhold til deres registrering og formidling. Dette er som tidligere nævnt projekt "Nye litterære tendenser"'s andet fokusområde.

³ Rasmus Bo Sørensen. Lars Skinnebach vinder Montanas Litteraturpris. Information d. 16.-17. januar 2010

2.2 Registrering og formidling af nye litterære tendenser

Undersøgelse af formidlings- og registreringsproblematikken af de nye litterære tendenser er foretaget i samarbejde med Eva Fønss-Jørgensen fra Statsbiblioteket, Grethe Jacobsen fra Det Kongelige Bibliotek og Uffe Dammand fra Medier ved Århus Kommunes Biblioteker. Endvidere er der trukket på konsulentbistand fra Styrelsen for Bibliotek og Medier. I formidlings- og registreringsproblematikken inkluderes også tekniske, økonomiske og ophavsretsmæssige aspekter.

I forbindelse med formidlingen af nye litterære tendenser er demoteker⁴ som formidlingsmulighed undersøgt via en studietur til henholdsvis Karlskrona og Bergen.

I det følgende vil det blive belyst, i hvilket omfang de ovenfor nævnte litterære tendenser registreres/bevares og formidles i folkebibliotekerne.

Small press

Small press forlagene er som det fremgår ovenfor i vækst i disse år. Udgivelsesformerne er følgende: bøger, bogobjekter, der inddrager andre kunstformer, unika-bogobjekter, småtryk, tidsskrifter og magasiner, lyd+litteratur og andre litterære hybrider i fysisk form, film og installationer.

Small press forlagene er forskellige og mange er opmærksomme på pligtaflæveringen, som også sker automatisk via trykkerierne til Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket. Men nogle er ikke opmærksomme på pligtaflæveringen og drives på andre præmisser end mere etablerede forlag, og dertil kommer, at der eksisterer en "her og nu praksis" i de litterære vækstlag.

Small press udgivelserne er omfattet af Pligtaflæveringsloven bortset fra unika-bogobjekter og installationer, og de indsamles af henholdsvis Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket. De registreres af DBC i Nationalbibliografien, i det omfang de falder ind under dens optagelseskriterier. Undtaget er bl.a. ikke-periodiske småtryk.

Projektets undersøgelser tyder på, at flertallet af small press udgivelserne registreres, men viser også, at der er behov for at gøre opmærksom på pligtaflæveringen over for small press forlagene.

⁴ Demoteker er demoer indeholdende f.eks. litteratur, billede, musik og film, der registreres i bibliotekets katalog og udlånes

Der vurderes ikke at være særlige økonomiske eller ophavsretsmæssige problemer for bibliotekerne på small press området.

Bogobjekter, der består af flere dele, har været drøftet i projektet i forbindelse med registreringen, og projektet anbefaler, at man overvejer en registrering, der ikke ødelægger/ændrer værkerne.

De small press udgivelser, der ikke er omfattet af pligtafleveringsloven, kan evt. indsamles som arkivalier eller genstande af museer eller arkiver.

Det kan i forhold til small press konkluderes, at de fleste udgivelser kan fremfindes via bibliotekerne, men i hvor høj grad de formidles i bibliotekerne, er ikke undersøgt i dette projekt. Det skønnes dog, at det ikke sker i særligt omfang, selv om small press i disse år i stigende grad er i stand til at markere sig kunstnerisk og indtager en voksende plads i produktionen af litteratur.

Digital litteratur på internettet

Den digitale litteratur på internettet er som tidligere nævnt en ny udfordring for bibliotekerne. Projektet har undersøgt "registreringen"/ bevaringen på området og drøftet mulige løsninger på fremfinding og formidling af de nye litterære tendenser her.

Den digitale litteratur er omfattet af pligtafleveringen.

DBC har i en årrække registreret udvalgte netpublikationer, som er søgbare via Bibliotek.dk, og som linker til internettet. Der er primært tale om et udvalg af egentlige værker, og kun ganske få af de oven for nævnte eksempler på digital litteratur, er registreret.

Der har siden 2005 været pligtaflevering af danske materialer offentliggjort på internettet til Netarkivet.dk, og Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket har ansvaret for dette. Hovedparten af danske hjemmesider indsamles via såkaldte "høstninger", der foretages fire gange om året, i forbindelse med udvalgte sider og som begivenhedshøstninger. Der er kun adgang til Netarkivet.dk for forskere på grund af kunstneriske rettigheder og personfølsomme oplysninger. Der vurderes derfor ikke at være umiddelbar udsigt til, at der gives adgang til Netarkivet.dk via bibliotekerne.

I Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket arbejdes der dog på, at dele af Netarkivet.dk gøres tilgængeligt for bl.a. bibliotekerne. Projektet har i den forbindelse undersøgt, om de ovenfor nævnte eksempler på digital litteratur findes i Netarkivet.dk, og det viser sig, at langt hovedparten af de danske sider findes her, men jo ikke udenlandske. I forhold til øget adgang til Netarkivet.dk har Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket indledt dialog med Kulturministeriet om mulige ændringer i den gældende pligtafleveringslov, som vil betyde, at dele af

Netarkivet.dk's indhold kan stilles til rådighed på pligtafleveringsbibliotekernes læsesale for alle borgere. Endvidere afsøges efterfølgende muligheder for at indgå en rammeaftale med Copydan om evt. bredere adgangsmuligheder.

Den digitale litteratur på internettet registreres ikke bortset fra e-bøger, netlydbøger, magasiner, tidsskrifter og evt. film, hvilket jo også vil være en umulighed og heller ikke hensigtsmæssigt, internettets udvikling taget i betragtning.

Det kan altså konkluderes, at bibliotekernes problemer med at fremfinde og formidle den danske digitale skønlitteratur på internettet i forhold til nye litterære tendenser ikke for nuværende kan løses via Netarkivet.dk eller via tilgængelige kataloger. Endvidere kan det konkluderes, at bibliotekerne heller ikke for nuværende har mulighed for at fremfinde eller stille biblioteksrelevante litteratursites til rådighed, når de ikke længere findes på internettet. Et aktuelt eksempel på dette er digte.dk, der lige er lukket. Endelig er der problemer med at finde frem til og formidle den udenlandske digitale litteratur, hvilket jo står i modsætning til mulighederne for sådanne materialer i fysisk form.

Fremfindning af ny digital litteratur i forhold til nye litterære tendenser via søgning i søgemaskiner og portaler er vanskelig af flere grunde. Metadata er mangelfulde. Skønlitteraturen er flertydig. Der er altså brug for at supplere søgning med viden, interesse og netværk for at finde frem til litteraturen, hvis denne litteratur skal formidles.

Der arbejdes i det samlede biblioteksvæsen nationalt såvel som internationalt på at finde løsninger på de formidlingsmæssige udfordringer i bibliotekerne i forhold til den digitale litteratur. Forbedring af metadata, brug af automatiske metoder og "integrated search" ved søgning i alle data samt databrønde er mulige veje at gå.

Hvad angår de ophavsretsmæssige forhold, kan det slås fast, at forlag eller forfattere har rettighederne til litteraturen, men at der blandt forfatterne på dette område også er en lyst til at dele og stille litteraturen frit til rådighed. Hvad det økonomiske angår, er bibliotekerne vant til at skulle betale for litteraturen, men der findes ikke i øjeblikket løsninger på betalingsformer som f.eks. licenser, da der ikke lader til at være en organisering på dette område.

De såkaldte demoteker blev undersøgt i forbindelse med studietur til Bergen og Karlskrona. Demoteker bruges her til at give især ukendte forfattere og kunstnere mulighed for at få registreret og formidlet deres litteratur, musik, litterære sites m.m. Erfaringerne fra både Bergen og Karlskrona viser, at det kræver en stor indsats at få etableret et demotek og at vedligeholde det, men demoteker kan være en god måde at løse rettighedsproblemerne på.

Der er ikke foretaget undersøgelse af bibliotekernes formidling af digital litteratur i forhold til de nye litterære tendenser, men det er projektets vurdering, at den digitale litteratur kun i ringe omfang formidles på grund af manglende viden om dens eksistens, selv om den er i vækst og udvikling.

Andre former

Registreringen af øvrige medieformer er som følgende:

Print on demand registreres og kan fremfindes.

Sms-romaner/sms-digte er omfattet af Pligtafleveringsloven, men indsamles og registreres ikke i øjeblikket. Det Kongelige Bibliotek arbejder dog på at finde en løsning. Sms-bøger formidles ikke systematisk i bibliotekerne.

Litterære hybrider og lyd+litteratur registreres og formidles i stor udstrækning. Der er dog problemer med katalogiseringen af lyd+litteratur, og der er tendens til, at musikken fremhæves på bekostning af teksten, eller at katalogiseringen foretages i forhold til den kunstner, der er mest kendt. Dette bekræftes i en undersøgelse "Indeksring af skønlitteraturens lydunivers" foretaget af Vibeke Nielsen⁵.

Events/litterær performance spiller en stigende rolle og kan endda udgøre selve værket. Denne litteraturform registreres ikke og formidles derfor ikke i bibliotekerne, hvilket ellers kunne være oplagt som led i bibliotekernes litteraturformidling.

Kulturarvsaspektet

I rapporten "Digitalisering af Kulturarven" fra 2009 blev det bl.a. konstateret, at hovedopgaven med digitalisering af kulturarven er at sikre, at materialet reelt gøres tilgængeligt. Det er ikke folkebibliotekernes opgave at gøre dette, men biblioteket kan lokalt være opmærksom på at bidrage til digitaliseringen af litteraturen, når der opstår muligheder herfor via samarbejder/arrangementer. I forbindelse hermed kan evt. kommende nye principper, der benævnes "Den artige hjemmeside", som bl.a. Styrelsen for Bibliotek og Medier er involveret i, med fordel anvendes. Det drejer sig her ikke mindst om at sørge for gode metadata.

Registrering og formidling af nye litterære tendenser - konklusioner og anbefalinger

I forhold til løsning på registrerings- og formidlingsproblematikken kan følgende konkluderes eller anbefales:

Small press udgivelserne er i stort omfang registreret og kan derfor fremfindes via bibliotekerne. Det anbefales dog, at der tages initiativ til at kontakte small

⁵ Indeksring af skønlitteraturens lydunivers. Vibeke Nielsen. 4. semester opgave, 2008.

press forlagene for at gøre dem opmærksom på Pligtafleveringsloven. Det anbefales endvidere, at man på pligtafleveringsbibliotekerne tilstræber, at særlige bogværker/bogobjekter ikke ødelægges i forbindelse med registreringen med stregkoder m.m.

Bibliotekerne bør i højere grad være opmærksomme på small-press udgivelserne ved at følge med på området, og det kunne i den forbindelse også overvejes, at biblioteksmedarbejdere og ikke mindst indkøberne informeres om udviklingen inden for small press. Small press forlagene skal til gengæld være mere opmærksomme på bibliotekernes litteraturformidlende rolle og indlede samarbejde med bibliotekerne. I forhold til small press er der som hidtil behov for selektion i materialevalget, men man bør være varsom med at vælge de etablerede forlag til og small press fra automatisk.

I forhold til den digitale skønlitteratur på internettet er den manglende registrering et stort problem sammen med de manglende kilder til at orientere sig i, og løsningerne ligger ikke lige for. Bibliotekerne må derfor indtil videre løbende skaffe sig viden om den digitale litteratur.

Men der er også behov for generelt at få indkredset og afgrænset området samt at få fastlagt et værkbegreb på området nye litterære tendenser. Bibliotekerne har i øjeblikket ikke de nødvendige forudsætninger for at kunne gøre dette, og der er derfor behov for at etablere samarbejde/partnerskab med universitetsverdenen og litterære vækstlagsmiljøer. Viden herfra kan samtidig kobles sammen med bibliotekernes erfaring og praksis på formidlingsområdet og bidrage til at udvikle en ny formidlingspraksis, der tager højde for de nye litterære tendenser.

I forlængelse af dette kan det overvejes at etablere et showroom/musealt sted på et eller flere biblioteker i landet. Biblioteket skal ikke på museum, men der er paradoksalt nok med de nye litterære tendenser brug for et musealt sted, hvis de nye litterære tendenser skal kunne fastholdes og formidles. Etablering af et showroom/musealt sted for litteraturen vil også kunne opfange og muliggøre formidling af afholdte events/performance, da der er behov for at indsamle og formidle dette voksende skud på den litterære stamme. Noget er dog allerede indsamlet af Statsbiblioteket. Et showroom/musealt sted kunne også bidrage til at formidle viden om de nye litterære tendenser til andre biblioteker.

Det kan også overvejes at etablere en landsdækkende digital platform for digital litteratur på området nye litterære tendenser, og Litteratursiden.dk kunne være et udgangspunkt herfor. I forbindelse med dette kan der på landsplan såvel som lokalt etableres relevante partnerskaber og samarbejder, der kan bidrage til at levere et indhold.

Afsluttende omkring registreringen bør der arbejdes for, at katalogiseringen af hybride værker, herunder lyd+litteratur, i højere grad tilgodeser værkets helhed og ikke kun en mindre del.

Afslutning

Projektet har på baggrund af den indsamlede viden om nye litterære tendenser samlet op på deres registrering og formidling i bibliotekerne, samt rejst nogle problemstillinger omkring deres fremtidige formidling, der gerne skal findes løsninger på.

Bibliotekerne er nu også presset og udfordret, hvad angår litteraturformidlingen, med fremvæksten af e-bøger og netlydbøger og med en voksende andel af litteraturen på internettet. Skal biblioteket løfte udfordringen og forsætte med at bidrage til litteraturformidlingen, der er en vigtig hjørnesteen, skal der satses dobbelt ved både at være på højde med de teknologiske landvindinger og på formidling af litteraturens indhold. I denne sammenhæng hører nye litterære tendenser med som en væsentlig del, sådan som de altid har gjort.

I forhold til de nye litterære tendenser skal der i forbindelse med formidlingen ligesom på andre områder foretages en selektion inden for Bibliotekslovens rammer.

Det nu afsluttede projekt "Nye litterære tendenser" kan være en start til øget fokus på de nye litterære tendenser og deres formidling i bibliotekerne.

3. Samlet konsekvens af ændringer i projektperioden

Nye litterære tendenser har fulgt projektets tids- og aktivitetsplan med enkelte undtagelser: Der blev etableret udstillinger/kuffertudstillinger på udvalgte biblioteker i forbindelse med Verbale Pupiller for at sætte fokus på small press-området, hvilket ikke var planlagt. På Hovedbiblioteket i Århus samlede en "Kuffertreception" et stort og ungt publikum, og udstillingen bidrog til, at nye litterære tendenser blev præsenteret for brugerne. En pjece om de nye litterære tendenser er blevet forsinket, men er medio marts på vej ud til bibliotekerne.

4. Projekt-aflevering

Undersøgelserprojektet "Nye litterære tendenser" afsluttedes ved årsskiftet. Projektet, der har været et undersøgelsesprojekt, har etableret en viden om nye litterære tendenser og deres registrering og formidling, der bl.a. er opsamlet i den afsluttende rapport. I afrapporteringen indgår også en kommende informationsfolder til bibliotekerne på landsplan, der sætter fokus på de nye litterære tendenser. Folderen vil blive eftersendt.

Århus Kommunes Biblioteker vil inddrage projektets resultater og erfaringer i litteraturformidlingen.

5. Opfølgningsaktiviteter

Projektet udarbejdede en ansøgning pr. 3. november 2009 til Styrelsen for Bibliotek og Medier som opsamling på projektets hidtidige resultater. I ansøgningen blev der skitseret et projekt, hvor forskning på området nye litterære tendenser skulle sammenkobles med bibliotekspersonalets formidlingsmæssige kompetencer og praksis. Denne sammenkobling skulle resultere i relevante formidlingsstrategier i bibliotekssammenhæng, og herunder var etablering af et showroom/musealt sted for de nye litterære tendenser og en særlig digital platform for ny digital litteratur nævnt som muligheder. Projektansøgningen blev ikke imødekommet i Styrelsen for Bibliotek og Medier.

Med udgangspunkt i afslaget og afrapporteringen for projektet er Århus Kommunes Biblioteker i samarbejde med repræsentanter for litterære aktører i Århus i gang med at undersøge mulighederne for at indhente internationale formidlingserfaringer.

6. Projektafslutning

Projektorganisationen opløses med godkendelse af projektets afsluttende rapport og regnskabet i februar 2010, og den afsluttende rapport fremsendes til Styrelsen for Bibliotek og Medier i slutningen af februar. Revideret regnskab fremsendes senere og inden fristen d. 1.maj 2010.

